

PIERRE COLMAN

MÉMORABLES MOMENTS

Un escalier de marbre à gravir, un interminable couloir. «Entrez». Un local étonnamment vaste, rectangulaire, éclairé chichement par une grande fenêtre dans le fond. Près de cette fenêtre, loin de la porte, un vaste bureau. L'homme qui est assis devant, très droit, se présente à contre-jour. C'est «le patron». Collaborateur scientifique occasionnel recruté depuis peu, je le rencontre pour la première fois. Je suis dans mes petits souliers. Tout de suite, il me met à l'aise. Il s'est levé, alerte. Il passe de l'autre côté de son bureau et nous fait

Pierre Colman, responsable de l'inventaire photographique des deux cantons de Liège, la liasse d'ordres de mission à la main, et Raymond Van de Walle, le chauffeur des ACL, photographiés à leur insu, en pleine inaction, au cours d'une mission dans la Cité ardente en 1954.

asseoir, M. de Geradon (mon supérieur direct: je suis à cent lieues d'imaginer que je lui succéderai dans assez peu de temps) et moi. Parole brève, ton chaleureux. Un chef, un vrai chef, j'en emporte la conviction. Je la garde quarante-quatre ans plus tard.

C'est sur la recommandation de mon professeur Paul Fierens que j'ai été engagé. Je le considère comme un «grand Monsieur». «Il n'a jamais rien foutu» me dira un jour Paul Coremans, tout à trac. J'en reste éberlué. Qu'il l'ait pensé, soit. Qu'il me l'ait dit...

Devenu la cheville ouvrière de l'inventaire photographique indicatif des deux cantons de Liège, je prends des contacts. Le doyen de Saint-Barthélemy me reçoit. Il n'a jamais entendu parler des ACL. Il avait mis le sigle en relation avec... l'action catholique.

Ma mission me fait découvrir les combles des églises et les escaliers qui y mènent. C'est fascinant. Et répugnant, à cause des pigeons: guano séculaire, cadavres anciens et modernes. Les photographes rechignent quand il leur faut hisser là-haut leur pesant matériel. L'un d'eux est content, lui: il est amateur de pigeonneaux pris au nid.

Force bonnes vieilles fiches manuscrites sont soumises à mon contrôle. J'y pêche des perles d'un orient rare. Ainsi «Perçoirs et alésoirs. Tournant de la route Jeneffe-Wonck»: après enquête, «Perçoirs et alésoirs tournant à gauche. Fouilles de Jeneffe et de Wonck». Ainsi «Philippe d'Oris de Stemate» traduit de «PHILIPPUS D'ORIO DE STEMATE CLARO...»

Certain jour de 1958, «le patron» m'appelle. Il est en train d'écrire l'éditorial de la première livraison du *Bulletin*. Dans la première phrase de la version rédigée dans sa langue maternelle, il a mis le mot *voorzijnde*. «Prévoyant», dit son dictionnaire. Il sent que ce n'est pas le terme juste. Quand je propose «clairvoyant», il saute de joie. Et me voilà devenu capable d'appeler à l'aide quelqu'un qui doit me considérer comme son supérieur, un de mes étudiants, une «simple» dactylo...

Une autre fois, il ouvre en ma présence un fichier qui n'est pas le bon. Il reste un instant perplexe devant la fiche qu'il a sous les yeux. «N... d... D..., mes décorations!»

Mes initiales sont les mêmes que celles de Paul Coremans. Il décide que je serai, pour la correspondance, PCP: Pierre Colman/Photothèque. Je suis vaguement mécontent de ne pas avoir eu voix au chapitre. Parmi tous les souvenirs que je garde de cet homme hors du commun, dont la personnalité a marqué la mienne d'indélébile façon, je n'en trouve pas d'autre qui soit désagréable: et si peu!

DR. ELISABETH DHANENS

Hoe kan men anders dan met weemoed terugdenken aan wat men vijftig jaar geleden heeft ervaren, toen men vol verwondering en verwachting de menigvuldige aspecten ontdekte van een beroepsleven waarop men niet was voorbereid.

Universitaire studies in de Kunstgeschiedenis en de Oudheidkunde boden toen geen toekomstmogelijkheden, daar het enkel om een "wetenschappelijke" titel ging. Museumconservators waren veelal filologen of juristen, kunstenaars of literatoren. De eerste "machthebber" die daarin verandering heeft gebracht was Dr. Paul Coremans, mede op initiatief van Dr. Aquilin Janssens de Bisthoven, zijn medewerker van het eerste uur.

Zo kon het gebeuren dat beiden in 1945 een beroep op mij deden als wetenschappelijk medewerker aan de toenmalige Documentatiedienst van de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis in het Jubelpark, naar ik later vernam op aanbeveling van mijn oud-professor Dr. Ir. Stan Leurs.

Spoedig werd de dienst omgedoopt tot Centraal Iconografisch Archief voor Nationale Kunst en Centraal Laboratorium, met het bekende letterwoord ACL. De lokalen strekten zich uit op de zolderverdieping en in de kelders; later nochtans ook op het gelijkvloers naar de westkant toe.

Eerste doel van mijn opdracht was het aanvullen en bijwerken van de fotografische documentatie met het oog op het samenstellen van een "Indicatieve Inventaris" van het nationaal kunstpatrimonium, gebouwen, kunstwerken en voorwerpen van historisch en oudheidkundig belang. Immers, een groot gedeelte van de fotografische documentatie was tijdens de oorlog gemaakt; heel wat kunstwerken die toen verborgen waren werden nu weer bereikbaar; hier en daar waren fouten in de identificaties geslopen. Met heel wat energie en ambitie werden de aan de universiteit verworven normen ingezet om de enorme oogst aan documenten in die zin te bewerken en naar wetenschappelijke inzichten te valoriseren.

De inventaris mocht enkel indicatief zijn, maar zou wel alle essentiële gegevens bevatten: materiële beschrijving en afmetingen, iconografie, auteur of neerde, beschrijvende en ruim verantwoorde inventaris willen maken, zoals dat in de ons omringende landen gebeurde, maar dat mocht niet van Coremans, omdat dit de officiële, bij de wet voorziene opdracht van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen was.

Een eerste aanvullende fotografische expeditie werd georganiseerd. Hoe de keuze op het kanton Maasmechelen was gevallen kan ik me niet herinneren. Het moest zo ver mogelijk van Brussel zijn. Het moest tevens een ontspanning zijn voor de fotografen en technische medewerkers die nog steeds in hun donkere kamers doende waren om de oorlogsproductie af te drukken. We logeerden een week in het dorpje Zuten daal, in een klein hotelletje onder de dorpsstoren. Maar

het werden heel gevulde dagen waarvan me enkele kleurige herinneringen in het geheugen zijn blijven hangen; zoals die avondlijke wandeling, na volbrachte dagtaak en luidruchtig avondmaal, onder een fabelachtige heldere sterrenhemel, langs een boekweitveld waar duizenden glimwormen met hun achterlijfje het licht weerkaatsten; en de verwondering van Coremans die, als stadsmens, geen verschil tussen haver en tarwe kende en van boekweit nog nooit had gehoord.

Daar was vooral die uitzonderlijke kameraadschappelijke omgang onder de deelnemers, onder de genereuze bezieling van diensthoofd Janssens de Bisthoven, steeds de eerste bij het laden en lossen van de jeep; en de meer listige instelling van Coremans, zoals in de loopwedstrijd waarvan hij zelf de afstand bepaalde, wetende dat hij die kon winnen, een planmatige berekening die heel zijn handelen bepaalde en hem bij de verdere uitbouw van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium heeft gediend. Deze zendingen, die jaarlijks waren voorzien, zouden we afwisselend in een Vlaams en in een Waals gebied ondernemen. Het werden de kantons Chimay, Aalst, Ath.

Mijn tweede belangrijke opdracht was het voorbereiden van het fotograferen in de grote naoorlogse tentoonstellingen in het Paleis voor Schone Kunsten: 1947, *Meesterwerken der Musea van Weenen* (nog in de oude spelling); 1948, *De Meesterwerken van de Pinacothek van München*; 1950, *Meesterwerken uit de Musea van Berlijn*; 1951, *De Eeuw van Bourgondië*. Met volle inzet werden daartoe nachtelijke expedities georganiseerd. Het was voor de kunsthistoricus een onbeschrijfelijk genot om zoveel uitgelezen meesterwerken van dichtbij te kunnen onderzoeken, de voorwerpen daartoe uit de vitrines te halen en de kleinere schilderijen, zoals bijvoorbeeld het diptiekje van Hugo van der Goes van de wand af te haken.

Toen werden ook de eerste gegevens verzameld voor het natuurwetenschappelijk onderzoek dat de kunsthistorische studie moest begeleiden, en later zulke grote uitbreiding zou krijgen. Daar ontstond ook het idee van het *Corpus van de Vlaamse Primitieven*. Spoedig zouden Dr. Janssens de Bisthoven en ik een eerste programma opstellen dat het onderwerp in de tijd en in de ruimte zou afbakenen. Een lijst van de bij naam gekende schilders en de anoniemen werd opgemaakt en het schema van de te behandelen punten vastgelegd; een programma dat nadien, in een memorabele vergadering met zijn drieën in het lange smalle bureau van Coremans levendig werd bediscussieerd.

Het was ook de tijd dat het Lam Godsretabel, dat zo miraculeus-intact uit Duitsland was teruggebracht, voor onderzoek en behandeling in het Laboratorium in de kelders was gedeponereerd. Paneel na paneel kon ik het van heel dichtbij gaan bekijken, als het ware strelen met het oog.

Toen Dr. Coremans dan professor aan het Hoger Instituut voor Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde der universiteit Gent was benoemd, had hij het goede idee